

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาและทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์เกี่ยวกับรูปแบบ วิธีการ และเนื้อหาสาระที่เป็นระบบภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการดูแลสุขภาพตนเองของหญิงหลังคลอดชาวเขาเผ่าลีซอ ตลอดจนกระบวนการตัดสินใจในการเลือกวิธีเยียวรักษาสุขภาพของตนเองหลังคลอด โดยวิธีการของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในมิติของวัฒนธรรมชุมชน การศึกษาวิจัยเป็นการมองจากหลายมิติ (Multi-dimension) เช่น ด้านสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเรียนรู้ทางสังคม ค่านิยมต่างๆ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งทั้งหลายที่เป็นบริบทชุมชน ที่จะส่งผลต่อลักษณะแบบแผนต่างๆของการดูแลสุขภาพตนเองของหญิงหลังคลอด เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์รวม(Holistic) ของปรากฏการณ์ ภายใต้บริบทชุมชนที่จะศึกษาอย่างแท้จริง

โดยเลือกศึกษาในตัวแทนชุมชน หมู่บ้านกีดสามสิบ ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ในการศึกษา เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นหมู่บ้านที่มีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่สูง ทุกกัณดาร่างไกลความเจริญ การคมนาคมติดต่อกันระหว่างหมู่บ้านเป็นไปด้วยความลำบาก และเป็นหมู่บ้านชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอที่มีวัฒนธรรม ประเพณี ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มีสถานีนามัยของรัฐบาล มีหมอผีซึ่งเป็นหมอเมืองของชาวลีซอ มีการประกอบพิธีกรรม สืบสานความเชื่อ และดูแลด้านจิตใจคนในชุมชนด้วย

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยต้องดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูล จากเอกสาร ตำราวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. การเลือกพื้นที่ศึกษา และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การตรวจสอบข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีดำเนินการศึกษา มีดังนี้

1. การศึกษา ค้นคว้าหาข้อมูล จากเอกสาร ตำราวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้พยายามศึกษาเอกสารที่เป็นทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจ แล้วพยายามมองในหลายมิติ รวมทั้งศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงาน

วิจัยที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ ที่จะทำให้ผู้วิจัยได้เจาะลึกในแนวคิด วิเคราะห์ประเด็นต่างๆ เกิดการพัฒนากรอบแนวคิดและแนวทางในการศึกษา

2. การเลือกพื้นที่ศึกษา และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

2.1 พื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยเลือกชุมชนที่จะศึกษาแบบเจาะจง(Purposive Study) ได้แก่หมู่บ้านกีดสามสิบ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ ดังกล่าวเนื่องจาก บ้านกีดสามสิบ เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าลีซอที่มีขนาดหมู่บ้านใหญ่ ที่สำคัญเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าลีซอที่มีที่ตั้งอยู่พื้นที่ทุรกันดาร การคมนาคมลำบาก จากลักษณะของหมู่บ้านดังกล่าว ทำให้บ้านกีดสามสิบเป็นชุมชนชาวเขาเผ่าลีซอที่ยังคงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนเผ่าอย่างเคร่งครัดมีสถานีนามายของรัฐบาลตั้งอยู่ในพื้นที่ มีหมอสุมไพโรที่ดูแลสุขภาพเยียวยารักษาโรค หมอผีที่มีการประกอบพิธีกรรม สืบสานความเชื่อและดูแลทางด้านจิตใจในชุมชน

2.2 การกำหนดแหล่งข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key - informant) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ได้แก่ หญิงหลังคลอดที่คลอดไม่เกิน 1 ปี ที่มารับบริการตรวจหลังคลอดที่สถานีนามาย และหญิงหลังคลอดที่ผู้วิจัยได้ออกเยี่ยมบ้านหลังคลอดในชุมชน ตลอดจน ผดุงครรภ์โบราณ หมอผี หมอสุมไพโร หมอนวดจับเส้น และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมดเป็นชาวเขาเผ่าลีซอที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านกีดสามสิบ

3. เครื่องมือในการวิจัย

เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและคำตอบที่เป็นจริง ครอบคลุมอย่างสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาโดยใช้เทคนิคการศึกษาหลายๆวิธี ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในชุมชนที่จะศึกษา รวมถึงเพื่อลดช่องว่างระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มเป้าหมายให้ได้มีโอกาสสนิทสนมมีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้น เสมือนผู้วิจัยเป็นคนใน (Insider)และจะทำให้บรรยากาศในการเก็บรวบรวมข้อมูลและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นไปด้วยความราบรื่น ตัวผู้วิจัยเองเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการทำหน้าที่เป็นผู้สังเกต ตั้งคำถาม จดบันทึก และวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยการกำหนดหัวข้อที่จะสอบถาม ขวนคุยกักับผู้ให้ข้อมูลอย่างกว้างๆ และสามารถเจาะลึกได้ทันที เมื่อปรากฏข้อมูลที่น่าสนใจ เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา แบบบันทึกข้อมูลสนามเป็นสมุดบันทึกที่ ผู้วิจัยใช้สำหรับการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ ประเด็นข้อคิดเห็นต่างๆ ที่ได้จากผู้

ให้ข้อมูลรวมทั้งการบันทึกข้อสังเกตและการวิเคราะห์ของผู้วิจัยเองในช่วงที่เข้าศึกษาหาข้อมูลในพื้นที่ กล้องถ่ายรูปและเทปบันทึกเสียง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเฝ้าสังเกตอย่างเป็นธรรมชาติที่สุดภายในครอบครัว ชุมชน และหญิงหลังคลอดเองการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ที่ให้ข้อมูลเป็นหลัก การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการความหมายโดยละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวของหญิง หลังคลอด การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูลอื่นๆ การได้ข้อมูลในอีกแง่มุมหนึ่งต้องการการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการเข้าไปสังเกตการมารับบริการตรวจหลังคลอดที่สถานีอนามัยบ้านกุดสามสิบและจากที่ผู้วิจัยไปเยี่ยมหลังคลอดในชุมชน

5. การตรวจสอบข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้แต่ละวันมาตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล โดยจะนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้งมาทำการแยกแยะข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นหัวข้อของวัตถุประสงค์ของการวิจัยและครอบคลุมกรอบแนวคิดที่ต้องการศึกษา เพื่อให้ได้ความหมายครบถ้วนในขอบเขตที่ต้องการศึกษา

ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อความครบถ้วน ครอบคลุม ในเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้ชัดเจน โดยผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งที่ทำกรเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบข้อมูลมีดังนี้

5.1 การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ได้มา ซึ่งประกอบด้วยแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคล และดูว่าข้อมูลที่ได้มาจากจุดต่างๆ เป็นข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ ถ้าหากว่าข้อมูลที่ได้มาเหมือนกันหรือซ้ำๆกัน ผู้วิจัยถือว่า ข้อมูลนั้นเชื่อถือได้ และเป็นข้อมูลจริง แล้วจะบันทึกข้อมูลไว้

5.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมควบคู่กับการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบ

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ตลอดระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกและจัดประเภทของข้อมูลโดยยึดหลักตามแนวคำถามการวิจัย แยกประเภทของข้อมูลตามขอบเขตที่จะ

ศึกษา หลังจากนั้นจึงประมวลข้อมูลทุกประเภทเข้าด้วยกัน เพื่อให้ประกอบในการตีความหมาย และสังเคราะห์เป็นภาพรวมของชุมชน และนำมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล 2 วิธีด้วยกันคือ

6.1 การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) ผู้วิจัยใช้วิธีตีความ สร้างข้อสรุป ข้อมูลจากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น พิธีกรรม วิธีการดูแลตัวเองโดยทั่วไป วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ พฤติกรรมที่ปฏิบัติของหญิงหลังคลอด เป็นต้น ซึ่งในขั้นต้นผู้วิจัยได้ทำการรวบรวม ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ข้อสรุปจากข้อมูลพื้นฐาน ของชุมชนที่มีอยู่และจากเอกสารอ้างอิงต่างๆ ได้ตั้งเป็นสมมุติฐานชั่วคราว(Working Hypothesis)

หลังจากนั้นเมื่อผู้วิจัยได้ค้นพบจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งอาจจะตรงหรือไม่ตรงกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าอีกครั้ง ถ้าได้ข้อมูลที่ตรงกัน ผู้วิจัยก็จะสรุปเป็นข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัย แต่ถ้าข้อมูลที่ได้แตกต่างกัน ผู้วิจัยก็จะเก็บรวบรวมข้อมูลซ้ำ จนได้รับการยืนยันจากแหล่งข้อมูลหลายๆแหล่งว่าตรงกัน จึงจะเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้มากที่สุด จึงนำมาสรุปผลเป็นผลการวิจัยต่อไป

6.2 การวิเคราะห์โดยจำแนกชนิดของข้อมูล (Typological Analysis) ผู้วิจัย

ใช้วิธีนี้ การจำแนกเหตุการณ์ต่างๆ โดยยึดหลักแนวคิดในการจำแนกชนิดของข้อมูล โดยใช้ทฤษฎีของ Lofland ซึ่งแยกออกเป็น การกระทำ(Acts) คือ เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งไม่ยาวนานหรือต่อเนื่อง กิจกรรม (Activities) คือ เหตุการณ์หรือสถานการณ์ หรือ ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในลักษณะที่ต่อเนื่องและมีความผูกพันกับบุคคลหรือบางกลุ่ม ความหมาย (Meanings) คือการที่บุคคลอธิบายหรือสื่อสาร หรือให้ความหมายเกี่ยวกับกรกระทำหรือ กิจกรรม อาจเป็นการให้ความหมายเกี่ยวกับ โลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม ความสัมพันธ์ (Relationship) คือ ความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคลหลายๆคนในสังคม ชุมชนในรูปแบบใด รูปแบบหนึ่ง การมีส่วนร่วม (Participation) คือ การที่บุคคลในชุมชนมีความผูกพันและร่วมทำกิจกรรม มีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ หรือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สภาพสังคม (Setting) คือ สถานการณ์หรือสภาพการณ์ที่การกระทำ หรือกิจกรรมที่ทำการศึกษาอยู่ การแยกชนิดของสิ่งที่ต้องสังเกตออกเป็นขั้นตอนนี้จะมีประโยชน์โดยตรงในแง่ของการตรวจสอบว่า ผู้วิจัยทำงานครบถ้วนหรือไม่ แล้วนำมาอธิบายถึงความเป็นมา สาเหตุ และผลลัพธ์ของการวิจัยต่อไป